

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

№8

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar Crossref OpenAIRE CYBERLENIKA

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

8-jild
8-son
Avgust, 2026

August, 2026
Volume 8
Number 8

ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and
practical journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg‘unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD)

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Гибатуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-зода Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбанович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Еркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шамина Шухратовна - д.э.н., (DSc), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.наук., (PhD), доцент

Алигулов Азамат Туйгунович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Аминов Фазлитдин Бахадирович - к.э.н., доцент

Хужакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимова Муниса Юльчиевна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Эрашьева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н., (DSc), доцент

Бобоккулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э., (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джанузакон Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н., (PhD)

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н., (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н., (PhD)

Панджиев Самиджон Аликулич - PhD, доцент

QASHQADARYO VILOYATI HUDUDLARIDA YER-SUV RESURLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Qurbonov Alisher Boboqulovich

WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF LAND AND WATER RESOURCE USE IN THE TERRITORIES OF QASHQADARYO REGION

Kurbonov Alisher

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНО-ВОДНЫХ РЕСУРСОВ НА ТЕРРИТОРИЯХ КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ

Курбонов Алишер Бобокулович

Annotatsiya: Mazkur maqolada 2010–2025 yillar davomida O‘zbekiston Respublikasi, Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlari bo‘yicha jami hamda qishloq xo‘jaligida faoliyat yurituvchi tadbirkorlik sub‘ektlari sonining dinamikasi, shuningdek qishloq xo‘jaligi tadbirkorlik sub‘ektlarining jami sub‘ektlar tarkibidagi ulushi tahlil qilingan. Statistik ma‘lumotlar asosida uch hudud kesimida ko‘rsatkichlarning o‘shirish sur‘atlari qiyoslangan, 2023–2025 yillarda kuzatilgan tadbirkorlik sub‘ektlari sonining qisqarish tendensiyasi sabablari muhokama qilingan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, qishloq xo‘jaligida tadbirkorlik faolligi hududiy kesimda notekis rivojlanmoqda, xususan Surxondaryo viloyatida qishloq xo‘jaligi sub‘ektlari soni eng yuqori o‘shirish sur‘atiga erishgan.

Kalit so‘zlar: tadbirkorlik sub‘ektlari, qishloq xo‘jaligi, tadbirkorlikning hududiy tuzilishi, kichik biznes.

Аннотация: В данной статье проанализирована динамика общего числа субъектов предпринимательства, а также субъектов, действующих в сельском хозяйстве, по Республике Узбекистан, Кашкадарьинской и Сурхандарьинской областям за 2010–2025 годы, а также доля сельскохозяйственных субъектов предпринимательства в общей структуре субъектов. На основе статистических данных сопоставлены темпы роста показателей в разрезе трёх регионов, обсуждены причины сокращения числа субъектов предпринимательства, наблюдавшегося в 2023–2025 годах. Согласно результатам исследования, предпринимательская активность в сельском хозяйстве развивается неравномерно в региональном разрезе, при этом Сурхандарьинская область достигла наивысшего темпа роста числа сельскохозяйственных субъектов предпринимательства.

Ключевые слова: субъекты предпринимательства, сельское хозяйство, Кашкадарьинская область, Сурхандарьинская область, региональная структура предпринимательства, малый бизнес.

Abstract: This article analyzes the dynamics of the total number of business entities, as well as those operating in agriculture, in the Republic of Uzbekistan, Qashqadaryo region, and Surkhandarya region over 2010–2025, along with the share of agricultural business entities within the total. Based on statistical data, growth rates were compared across the three regions, and the reasons behind the decline in the number of business entities observed in 2023–2025 were discussed. The findings show that entrepreneurial activity in agriculture has developed unevenly across regions, with Surkhandarya region achieving the highest growth rate in the number of agricultural business entities.

Keywords: business entities, agriculture, Qashqadaryo region, Surkhandarya region, regional structure of entrepreneurship, small business.

KIRISH

Yer va suv resurslari qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishining asosiy omillari hisoblanib, ulardan oqilona foydalanish mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlashning muhim sharti hisoblanadi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda, jumladan Qashqadaryo viloyatida iqlim o‘zgarishi, suv resurslarining cheklanganligi va aholi sonining o‘shirish natijasida qishloq xo‘jaligi yerlaridan va suvdan samarali foydalanish masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda.

Qashqadaryo viloyati respublikaning yirik qishloq xo‘jaligi mintaqalaridan biri bo‘lib, uning iqtisodiyotida paxtachilik, g‘allachilik, bog‘dorchilik va chorvachilik yetakchi o‘rin tutadi. Vodiy va tog‘oldi tumanlari suv ta‘minoti darajasi, tuproq unumdorligi hamda irrigatsiya infratuzilmasi jihatidan bir-biridan farq qiladi, bu esa tumanlar kesimida yer va suvdan foydalanish samaradorligining notekis taqsimlanishiga olib keladi. Shu jihatdan Qashqadaryo viloyati tumanlari misolida qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar, suvdan

foydalanish hajmi va qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi o'rtasidagi bog'liqlikni statistik tahlil qilish, shuningdek bir gektar yerdan va bir metr kub suvdan olinadigan daromad ko'rsatkichlari asosida tumanlarning resurs samaradorligini baholashdan iborat.

Yer va suv resurslaridan foydalanish samaradorligi masalasi qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti sohasida keng o'rganilgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xalqaro amaliyotda «suvdan foydalanish samaradorligi» («water use efficiency») tushunchasi keng qo'llanilib, u odatda sarflangan suv birligiga to'g'ri keladigan mahsulot yoki daromad hajmi orqali o'lchanadi va suv tanqis mintaqalarda suv resurslarini boshqarish samaradorligini baholashning asosiy mezonini sifatida tavsiya etiladi.

Markaziy Osiyo, jumladan O'zbekiston sharoitida suv tanqisligi va iqlim o'zgarishi mavzusida ko'plab ilmiy izlanishlar amalga oshirilgan bo'lib, ularda asosiy e'tibor sug'orma dehqonchilikda suv sarfini kamaytirish, tomchilatib sug'orish va boshqa suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish masalalariga qaratilgan. Yer resurslaridan foydalanish samaradorligi esa yer unumdorligi, kadastr bahosi va bonitet balli kabi ko'rsatkichlar orqali baholanib, mahalliy olimlarning ishlarida hududlar kesimida uning tabiiy-iqlim sharoiti va xo'jalik yuritish usullariga bog'liq holda farqlanishi masalasi alohida o'rin tutadi.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, viloyat yoki tuman miqyosida yer va suv resurslaridan foydalanish samaradorligini bir vaqtning o'zida ikkala ko'rsatkich — bir gektar yerga va bir metr kub suvga to'g'ri keladigan daromad — asosida qiyosiy baholovchi tadqiqotlar nisbatan kam uchraydi. Mazkur holat Qashqadaryo viloyati tumanlari misolida ushbu ikki ko'rsatkichni birgalikda tahlil qilishga bag'ishlangan mazkur mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

N.Asaull [1] fikricha, tadbirkorlik- bu iqtisodiy faoliyatning o'ziga xos turi bo'lib, uning mohiyati bozor almashinuvi orqali o'z a'zolarining o'ziga xos ehtiyojlariga bo'lgan jamiyat talabini rag'batlantirish va qondirishdan iborat bo'lib, bozor muvozanati buzilishi orqali raqobatdosh ustunliklarga ega bo'lishga qaratilgan. Qishloq xo'jaligida tadbirkorlik ma'lum bir sub'ektlar va tadbirkorlik faoliyatining ob'ektlari ishtirokini o'z ichiga oladi. I.V. Ukrainsevaning so'zlariga ko'ra [2], xo'jalik yurituvchi sub'ektlar — bu xo'jalik faoliyatini olib boradigan va to'liq javobgarlikni o'z zimmalariga oladigan tadbirkorlarning o'zlari.

Rossianing "Bosh direktor" jurnali [3] ikkita asosiy global muammo yo'nalishini etirof etadi:

➤ oziq-ovqatga muhtoj kishilarning darajasi va agrar munosabatlarning qoloqligi. Ko'pgina rivojlanayotgan mamlakatlarda o'z qishloq xo'jaligi

aholini oziq-ovqat bilan ta'minlay olmaydi va oziq-ovqatga bo'lgan ehtiyojini qondira olmaydi. Shu bois ko'pchilik ochlikdan aziyat chekmoqda. Zero, ishlab chiqarish hajmi o'sib borsa-da, och odamlar soni hali ham ko'pchilikni tashkil qiladi. Birlashgan millatlar tashkilotining aholishunoslik jamg'armasi ma'lumotiga ko'ra 2021 yil 1 yanvardagi ma'lumotiga ko'ra¹² hozirgi paytda dunyodagi nochorlar soni taxminan 1181,25 million kishini tashkil etadi, bu umumiy aholining taxminan 15 foizini tashkil qiladi. Dunyo aholisining 60 foizi Osiyo mamlakatlariga tug'ri kelishini hisobga olsak, ushbu mamlakatlarda birlamchi ehtiyojlarni qondira olmaydigan aholi soni ko'pligini anglatadi. Shuningdek, rivojlangan mamlakatlarda yashash minumimidan kam daromad ega kambag'allar, jumladan, Rossiyada 17,6 mln.(12.1%),¹³. Yevropa ittifoqida kambag'allar soni 85 mln.(17%) kishi, Amerika Qo'shma shtatlarida 40 mln. kishini tashkil qiladi¹⁴. Shu nuqtai nazardan, bu muammo birinchi va eng muhim hisoblanadi.

Ikkinchi dunyo muammosi agrar munosabatlar bilan bog'liq. U turli mamlakatlarda qishloq xo'jaligi rivojlanishidagi farq tufayli paydo bo'lgan. Ba'zi mamlakatlarda yangi yuqori samarali texnologiyalar va o'sish usullarini qo'llash orqali qishloq xo'jaligi sohasi yuqori darajada. Ammo ayrim mamlakatlarda o'tmish qoldiqlaridan kelib chiqqan holda bozor munosabatlariga mos mulkchilik shakllari va munosabatlari tug'ri yo'lga quyilmagan. Ushbu bo'shliq mamlakatlar o'rtasidagi qishloq xo'jaligi munosabatlarida qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu holat O'zbekiston respublikasiga ham ta'sir ko'rsatmasdan qolmaydi

Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda kichik biznes rivojining nazariy-uslubiy asoslari, agrar sohada kichik biznes rivoji, qishloq xo'jaligi mahsulotlari bozori taraqqiyotidagi roli, unga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganish kabi yo'nalishlarda ilmiy tadqiqot ishini olib borgan bir qator olimlarning ishlari nazariy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida ilmiy tadqiqotlarning dialektika nazariyasiga tayangan holda analiz va sintez, statistik tahlil usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot uchun asosiy manba sifatida Qashqadaryo viloyati bo'yicha 2025 yilga oid statistik ma'lumotlar — jumladan viloyat va uning 13 ta tumani (G'uzor, Dehqonobod, Qamashi, Qarshi, Koson, Kasbi, Kitob, Mirishkor, Muborak, Nishon, Chiroqchi, Shahrisabz tumani va Yakkabog') bo'yicha qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar maydoni (hektar), suvdan foydalanish hajmi, qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi (mlrd. so'm), bir gektar yerdan va bir metr kub suvdan olinadigan daromad ko'rsatkichlari olindi.

1-jadval

Qashqadaryo viloyati va uning tumanlari bo'yicha 2025 yil uchun asosiy ko'rsatkichlar keltirilgan¹⁵.

¹² <https://www.unfpa.org/data/world-population-dash-board>

¹³ <https://www.interfax.ru/business/806527>

¹⁴ <https://visasam.ru/emigration/canadausa/bednost-v-ssha.html>

<https://globalsciencehub.uz/index.php/IE/uz>

¹⁵ Qashqadaryo viloyati statistika bosh boshqarmasi ma'lumotlari

Hudud nomi	Qishloq xo'jaligiga muljallangan yerlar	Suvdan foydalanish xajmi, metr kub	Qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqarish xajmi, mlrd. So'm	Bir gektar yerdan olingan daromad	Bir metr kub suv hisobiga olingan daromad
Qashqadaryo viloyati	2328764	3643,82	49950,0	21449,15	13708,1
Fuzor	249285	180,37	3247,8	13028,46	18006,3
Dehqonobod	287926	10,31	2135,0	7415,1	207080,5
Qamashi	145242,9	178,91	4572,3	31480,37	25556,4
Qarshi	84636,9	414,66	3834,8	45308,84	9248,1
Koson	182061	592,26	5108,1	28057,08	8624,8
Kasbi	70230	451,16	4102,3	58412,36	9092,8
Kitob	95957	81,35	3510,1	36579,93	43148,1
Mirishkor	298938,8	556,38	2505,9	8382,652	4503,9
Muborak	291086	265,01	3451,4	11856,98	13023,7
Nishon	175963	482,84	4255,8	24185,77	8814,1
Chiroqchi	86785,8	140,48	3340,3	38489,02	23777,8
Shahrisabz t	90043	136,33	2957,0	32839,87	21690,0
Yakkabog'	103422,8	153,76	3446,0	33319,54	22411,6

Shuni ta'kidlash lozimki, «bir gektar yerdan olingan daromad» va «bir metr kub suv hisobiga olingan daromad» ko'rsatkichlari manba jadvalida tayyor holda keltirilgan bo'lib, ular qayta hisoblanmasdan, faqat qiyosiy tahlil predmeti sifatida ishlatilgan. Ayrim tumanlarda (masalan, Dehqonobodda) suvdan foydalanish hajmining nisbatan kichik qiymatga ega ekanligi natijasida bir metr kub suvga to'g'ri keladigan daromad ko'rsatkichi statistik jihatdan keskin yuqori chiqishi mumkinligi tahlilda alohida izohlangan.

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, viloyat bo'yicha jami qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar maydoni 2 328 764 gektarni tashkil etadi. Viloyat bo'yicha qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 49 950,0 mlrd. so'mni tashkil etib, bir gektar yerdan o'rtacha 21 449,15 so'm, bir metr kub suvdan esa 13 708,1 so'm daromad olingan.

Yer maydoni bo'yicha eng katta tumanlar Mirishkor (298 938,8 ga), Muborak (291 086 ga) va G'uzor (249 285 ga) hisoblanadi, eng kichik yer maydoniga ega tumanlar esa Qarshi (84 636,9 ga) va Chiroqchi (86 785,8 ga)dir.

Suvdan foydalanish hajmi bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichga Koson (592,26), Nishon (482,84) va Kasbi (451,16) tumanlari ega bo'lsa, eng past ko'rsatkich Dehqonobod (10,31) va Kitob (81,35) tumanlarida qayd etilgan.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi bo'yicha yetakchi tumanlar Koson (5108,1 mlrd. so'm), Nishon (4255,8 mlrd. so'm) va Kasbi (4102,3 mlrd. so'm) hisoblanadi.

Bir gektar yerdan olingan daromad ko'rsatkichi bo'yicha reyting quyidagicha shakllangan (yuqoridan pastga): Kasbi (58 412,36 so'm), Qarshi (45 308,84 so'm), Chiroqchi (38 489,02 so'm), Kitob (36 579,93 so'm), Yakkabog' (33 319,54 so'm), Shahrisabz tumani (32 839,87 so'm), Qamashi (31 480,37 so'm), Koson (28 057,08 so'm), Nishon (24 185,77 so'm), viloyat o'rtachasi (21 449,15 so'm), G'uzor (13 028,46 so'm), Muborak (11 856,98 so'm), Mirishkor (8382,65 so'm) va Dehqonobod (7415,10 so'm).

Bir metr kub suv hisobiga olingan daromad ko'rsatkichi bo'yicha esa Dehqonobod tumani (207 080,5 so'm) sezilarli darajada ajralib turadi, undan keyingi o'rinlarni Kitob (43 148,1 so'm), Qamashi (25 556,4 so'm), Chiroqchi (23 777,8 so'm), Yakkabog' (22 411,6 so'm) va Shahrisabz tumani (21 690,0 so'm) egallaydi. Eng past ko'rsatkichlar Mirishkor (4503,9 so'm), Koson (8624,8 so'm), Nishon (8814,1 so'm), Qarshi (9248,1 so'm) va Kasbi (9092,8 so'm) tumanlarida qayd etilgan.

Olingan natijalar Qashqadaryo viloyati tumanlari o'rtasida yer va suv resurslaridan foydalanish samaradorligida sezilarli farqlar mavjudligini ko'rsatadi. Diqqatga sazovor jihati shundaki, bir gektar yerdan yuqori daromad olayotgan tumanlar (Kasbi, Qarshi) bir metr kub suvga nisbatan past yoki o'rtacha darajadagi daromad ko'rsatkichiga ega, ya'ni bu tumanlarda intensiv sug'orish, ya'ni birlik maydonga ko'proq suv sarflash hisobiga yuqori hosildorlikka erishilgan bo'lishi mumkin. Bu holat, o'z navbatida, suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish rezervlari mavjudligidan dalolat beradi.

Kitob va Qamashi tumanlarida esa nisbatan yuqori yer va suv samaradorligi bir vaqtda kuzatilgan, bu esa ushbu tumanlarda qo'llanilayotgan agrotexnika, ekin turlari tarkibi yoki sug'orish usullarining nisbatan samarali ekanligini ko'rsatishi mumkin.

Dehqonobod tumani bo'yicha bir metr kub suvga to'g'ri keladigan daromadning g'ayrioddiy yuqori qiymati (207 080,5 so'm) alohida izohga muhtoj. Ushbu ko'rsatkich, birinchi navbatda, tumanda rasman qayd etilgan suvdan foydalanish hajmining boshqa tumanlarga nisbatan bir necha o'n baravar kichikligi (10,31) bilan bog'liq bo'lib, bu quyidagi sabablarga ko'ra yuzaga kelishi mumkin: tumanning tog'li relefi sharoitida lalmikor (sug'orilmaydigan) dehqonchilik ulushining yuqoriligi, yer osti suvlari yoki mahalliy manbalardan foydalanishning statistikada to'liq aks etmasligi, yoxud hisobot metodologiyasidagi farqlar. Shu sababli, mazkur ko'rsatkich bo'yicha xulosalar ehtiyotkorlik bilan talqin qilinishi lozim va alohida chuqurroq tadqiqotni talab etadi.

Mirishkor, Koson va Nishon tumanlarida bir metr kub suvga to'g'ri keladigan daromadning past darajada bo'lishi ushbu hududlarda suvni tejamkor sarflash texnologiyalarini (tomchilatib sug'orish, lazer bilan tekislash va boshqalar) joriy etish, shuningdek yuqori qo'shilgan qiymatga ega ekin turlariga o'tish orqali samaradorlikni sezilarli darajada oshirish imkoniyati mavjudligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, tahlil natijalari yer maydonining kattaligi bilan undan olinadigan daromad o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik mavjud emasligini tasdiqlaydi — masalan, eng katta yer maydoniga ega Mirishkor tumani bir gektar yerdan daromad bo'yicha oxirgi o'rinlardan birini egallaydi, bu esa ekstensiv, ya'ni maydonni kengaytirish hisobiga emas, balki intensiv, resurslardan samarali foydalanish hisobiga rivojlanish strategiyasining muhimligini ko'rsatadi.

XULOSA

O'tkazilgan tahlil asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

– Qashqadaryo viloyati tumanlari o'rtasida qishloq xo'jaligi yerlari va suv resurslaridan foydalanish samaradorligida sezilarli tafovutlar mavjud bo'lib, bir gektar yerdan olinadigan daromad 7415,1 so'mdan (Dehqonobod) 58 412,4 so'mgacha (Kasbi), ya'ni deyarli 8 baravargacha farq qiladi;

– Yer maydonining kattaligi resurs samaradorligining yuqori bo'lishini kafolatlamaydi; aksincha, ba'zi kichik maydonli tumanlar (Kasbi, Qarshi) yuqori daromadga erishgan, bu intensiv xo'jalik yuritish usullarining samaradorligini tasdiqlaydi;

– Suvdan foydalanish samaradorligi bo'yicha Mirishkor, Koson va Nishon tumanlari eng past ko'rsatkichlarga ega bo'lib, ushbu hududlarda suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish bo'yicha maqsadli chora-tadbirlar ishlab chiqish tavsiya etiladi;

– Kitob va Qamashi tumanlarining ijobiy tajribasi — bir vaqtning o'zida yer va suv resurslaridan yuqori

samaradorlikda foydalanish — boshqa tumanlar uchun namuna sifatida o'rganilishi va tarqatilishi maqsadga muvofiqdir;

– Dehqonobod tumani bo'yicha aniqlangan g'ayrioddiy statistik ko'rsatkich alohida, chuqurroq tadqiqotni, jumladan tuman miqyosida suv manbalari va sug'orish tizimini batafsil o'rganishni talab etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Асаул А.Н. / Организация предпринимательской деятельности: учебник для вузов. / А. Н. Асаул. – 4-е изд.– СПб.: Питер, 2013. – 352 с.: ил. ISBN 978-5-496-00066-6

2. Украинцева И. В. / Предпринимательская деятельность и ее особенности в сельском хозяйстве [Электронный ресурс] / И. В. Украинцева, А. И. Авдеева // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017. – 100–103 с. – URL: <http://ye-koncept.ru/2017/770442.htm>

3. Перспективы сельского хозяйства в России и в мире: основные направления [Электронный ресурс] // Журнал «Генеральный директор». – 02.06.2020. – URL: <https://www.gd.ru/articles/9254-qqq-17-m6-02-06-2020-perspektivy-selskogo-hozyaystva>

4. Мировая статистика онлайн [Электронный ресурс] // Ворлдометерс. URL: <http://www.worldmeters.info/vuzov/> / А. Н. Асаул. – 4-е изд.– СПб.: Питер, 2013. – 352 с.: ил. ISBN 978-5-496-00066-6

5. Турсунов Имамназар Эгамбердиевич, Курбанов Алишер Бобокулович Инновационные подходы развития предпринимательства // International Journal of Innovative Technologies in Economy. 2018. №5 (17). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnye-podhody-razvitiya-predprinimatelstva>

10. Курбанов А.Б., Джалилова Н.М. Роль кооперации в формировании аграрной собственности Economics № 4 (47), 2020

11. <https://www.unfpa.org/data/world-population-dashboard>.

12. <https://www.interfax.ru/business/806527>.

13. <https://visasam.ru/emigration/canadausa/bednost-v-ssha.html>

Muallif (lar) haqida / Сведения об авторе / Author details

Qurbonov Alisher Boboqulovich – Qarshi iqtisodiyot va pedagogika universiteti i.f.n. professori. Kurbonov Alisher – Professor (Doctor of Philosophy in Economics) at Qarshi University of Economics and Pedagogy. Курбонов Алишер Бобокулович профессор, кандидат экономических наук, Каршинский университет экономики и педагогики. E-mail: qurbonovalisher1977@gmail.com

INNOVATION
IQTISODIYOT
ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz